

ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА

Верховенство права для захисту довкілля

Здійснення довкілєвих реформ НА ШЛЯХУ ДО ЄС: ПОЗИЦІЯ ГРОМАДСЬКОСТІ

Здійснення довкіллевих реформ на шляху до ЄС: позиція громадськості

У світлі новин щодо відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС та ухвалення Європейською комісією [«Звіту про Україну»](#) представники українського громадянського суспільства переконані, що подальші реформи мають бути не лише здійсненими, а й реалізованими чітко у відповідності до рекомендацій Єврокомісії та принципів зеленого відновлення.

Зазначимо, що згідно з оприлюдненою раніше Європейською комісією оцінкою відповідності *acquis* ЄС Україна отримала «одиницю» за довкілля і зміну клімату, що є найнижчою оцінкою серед усіх секторів. Європейська комісія провела оцінку виконання не лише тих актів, які є серед зобов'язань Угоди про асоціацію, а всього *acquis* ЄС.

Відповідно до оприлюдненої у листопаді 2023 року оцінки, Європейська комісія відзначила «певний рівень готовності» України у довкіллевій і кліматичній сферах.

“З огляду на таку ситуацію у [«Звіті про Україну»](#) Європейська комісія вказує, зокрема, що Україна має:

1. «Забезпечити міжгалузеву інтеграцію питань довкілля та клімату в плани відновлення країни, визначити стратегію зеленого відновлення для ключових секторів і визначити пріоритетність відповідного законодавства та стандартів ЄС у своїй Національній програмі прийняття актів ЄС.
2. Прийняти первинне та вторинне законодавство для продовження реформ, започаткованих у сфері управління водними ресурсами та відходами.
3. Прийняти закон про екологічний контроль та законодавство, яке гармонізує з *acquis* щодо промислових викидів.
4. Прийняти закон про клімат та розпочати оновлення своєї довгострокової стратегії низьких викидів відповідно до рамок ЄС до 2030 року».

У ході виконання зазначених завдань, українська сторона має дотримуватися принципів зеленої відбудови. Це означає, що необхідно забезпечити наскрізність природоохоронної та кліматичної політики по всіх секторах, розвиток зеленої економіки, впровадження і дотримання екологічних стандартів на всіх рівнях; дотримання європейських екологічних інструментів планування та розбудові України, здійснення екологічних оцінок планів і програм відновлення та окремих проєктів, активну залученість до процесів відбудови місцевого самоврядування, прозорість, екологічну освіту, залучення громадськості та громад до прийняття рішень, ефективне функціонування і використання цільових/донорських фондів для післявоєнного відновлення і розбудови зеленої економіки. А інвестиційна політика та залучення фінансування для відновлення

економіки мають узгоджуватися з цілями сталого розвитку і бути першочергово спрямовані на розвиток виробничих ланцюгів з високою додатковою вартістю, а не на ресурсно-експортну економіку. Відбудова на зелених принципах і засадах не лише сприятиме відбудові інфраструктури та економіки, але й забезпечить створення додаткових зелених робочих місць, що допоможе повернути людей в Україну та забезпечити їх гідною працею.

Практичне впровадження цих рекомендацій означає, що протягом найближчих років мають бути здійснені доволі ґрунтовні зміни. В першу чергу, зміни мають відбутися в системі екологічного управління і мають стосуватися перезапуску державної системи моніторингу довкілля (атмосферне повітря, вода, земля та ін.), створення нової проєвропейської прозорої системи державного екологічного контролю, реформи системи юридичної відповідальності (оновлення та доповнення складів порушень та більш суворі санкції за їхне вчинення; запровадження адміністративно-господарських санкцій для суб'єктів господарювання та заходів кримінально-правового характеру для юридичних осіб; зміна підходу до механізмів обрахунку та відшкодування шкоди; покладення на винуватців у шкоді довкіллю обов'язку із відновлення та повернення довкілля до попереднього стану).

Прозорість та підзвітність процесу прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, має забезпечуватись шляхом справедливого балансу між безпековими міркуваннями та прозорістю процесів і підзвітності влади в умовах воєнного часу. Необхідно розширити вільний доступ громадськості до екологічної інформації, забезпечити надійні інструменти екологічного діалогу між урядом та громадськістю, запустити національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів (РВПЗ), розширити коло екологічно значущих рішень, до процесу прийняття яких залучається громадськість, удосконалити механізми такої участі. Важливим є також не допускати послаблення вже існуючого горизонтального законодавства, прийнятого на виконання євроінтеграційних вимог, зокрема в сфері оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, включно в умовах військового стану. Потрібна не смарт-корупція, а правдива діджиталізація екологічної інформації, регуляторних та дозвільних процедур, заходів державного контролю у сфері охорони довкілля, що забезпечить максимальну прозорість процесів прийняття рішень та мінімізує корупційні ризики.

Щодо секторальних реформ: запобігання, зменшення і контроль промислових викидів має забезпечуватись шляхом інтегрованого підходу до управління промисловими викидами. До нових установок та поступово для діючих великих забруднювачів мають застосовуватися вимоги про впровадження найкращих доступних технологій та методів управління, автоматизованого моніторингу в реальному часі промислових викидів великих забруднювачів із оприлюдненням даних у відкритому доступі.

Реформа управління відходами повинна включати впровадження Європейської ієрархії поводження з відходами та систем розширеної відповідальності виробника, перехід до економіки замкненого циклу, вдосконалення дозвільних процедур у сфері управління відходами, оновлення Національного плану управління відходами та затвердження обласними державними адміністраціями оновлених регіональних планів управління відходами, створення центрального органу виконавчої влади (покликаного реалізувати державну політику у сфері управління відходами), запуск інформаційної системи управління відходами, рекультивацію несанкціонованих сміттєзвалищ (включно із тими, що не відповідають вимогам щодо охорони довкілля), створення дієвих фінансових інструментів для такої реформи.

У частині біорізноманіття та збільшення площ територій з природними екосистемами необхідно дотримуватись цілей, визначених Європейським зеленим курсом: має бути забезпечено аби принаймні 30 % суходолу та 30 % морської акваторії отримали природоохоронний статус і були включені до Транс-європейської екомережі. Третина природоохоронних територій повинна перебувати під суворою охороною, включно з усіма первинними лісами та пралісами. На всіх охоронюваних територіях необхідно забезпечувати ефективний менеджмент і моніторинг. Використання пестицидів потрібно зменшити на 50 %, а 10 % сільськогосподарських територій мають стати ландшафтами з високим біорізноманіттям. Принаймні 25 % сільськогосподарських угідь мають використовуватися для органічного і біодинамічного землеробства, і має бути введена заборона на використання диких тварин у комерційних цілях. Треба розробити і прийняти нормативно-правову базу та здійснювати практичні кроки для подальшого функціонування в Україні NATURA 2000, розробити Стратегію збереження біорізноманіття та розвитку мережі природоохоронних територій, відновити органи Міндовкілля на місцях та створити державний орган для виконання завдань у сфері охорони біорізноманіття. Необхідно інтегрувати екологічні інтереси у всі державні політики, завершити формування Смарагдової мережі та впровадити ефективний менеджмент всіх її компонентів.

Для збереження й сталого розвитку лісових ресурсів слід розділити функції управління лісовим господарством, розробити та затвердити комплексний план виконання Державної стратегії управління лісами на період до 2035 року. Наступні кроки включають затвердження науково обґрунтованого переліку інвазійних видів дерев та контроль за їхнім використанням. До 2027 року Україна має відмовитися від рубок у старовікових лісах природного походження та присвоїти їм природоохоронний статус. Перехід на несучільні види рубок у всіх лісах природного походження, які не мають природоохоронного статусу, має бути здійснено протягом 2024-2030 років. Збереження самосійних лісів має бути здійснено через їх включення до лісового фонду, створення комунальних і приватних лісів на деградованих орних землях, та постійний державний контроль. При плануванні лісгосподарських заходів необхідно враховувати збереження біорізноманіття та ті екосистемні послуги, яке воно надає.

Реалізація цих кроків, реальне реформування галузі довкілля та клімату – одне з найскладніших завдань для України. Втім, без екологічної реформи неможливо виконати решту завдань, – вона є базовою, нагальною вже сьогодні і потребує кардинальної зміни підходів.

Правильним підходом мало б бути якомога швидше відкриття переговорів про членство в ЄС за Розділом 27 «Довкілля і зміна клімату» чи Зеленим кластером загалом. Це важливо у контексті повоєнної відбудови та відновлення України, оскільки активне та ефективне впровадження актів ЄС у сфері довкілля і клімату сприятиме тому, щоб відбудова України відбувалась на зелених засадах і принципах. Це також встановить так звані «червоні лінії» відбудови, які не дозволять відбудовувати «як було», відновлювати брудні виробництва чи впроваджувати застарілі технології.

Ми закликаємо Уряд, Парламент України взяти до уваги рекомендації Єврокомісії та представників природоохоронного руху і якнайшвидше розпочати процес реформування та підготовку до переговорів про членство в ЄС з питань довкілля й клімату.

Організації, що підписалися:

РГ 5 «Енергетика, транспорт, довкілля та зміна клімату» Української сторони платформи громадянського суспільства Україна – ЄС
РГ 3 «Довкілля, зміна клімату та енергетична безпека» Української платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства
МБО «Екологія – Право – Людина»
МБО «ІЦ «Зелене Досьє»
ГО «Бюро екологічних розслідувань»
Національний екологічний центр України
Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»
ГО «Зелений Фронт»
ГО «Екологічний клуб «Край»
ГО «Центр сучасних інновацій»